

האשראי לעסקים קטנים ובינוניים – שנת 2022 ורבעון ראשון 2023

עיקרי הממצאים

האשראי לעסקים קטנים ובינוניים (עד 100 מיליון שקל) עלה בשנת 2022 ב-8% ביחס לשנת 2021 ועמד על 282 מיליארד ש"ח – גידול של 21 מיליארד שקל (לאחר גידול של 11% - 26 מיליארד שקל בשנת 2021). היקף האשראי לעסקים גדולים (מעל 100 מיליון שקל) גדל פי 4 בסך של 83 מיליארד שקל (415 מיליארד שקל) גידול של 25% לעומת שנת 2021.

ברבעון הראשון של שנת 2023 היתה ירידה נומינלית בהיקף האשראי לעסקים קטנים ובינוניים. היקף האשראי ירד ב-1.7 מיליארד שקל ועמד על כ-280 מיליארד שקל, בעוד האשראי לעסקים גדולים עלה ב-31 מיליארד שקל.

נמשכת המגמה של ירידה בחלקם של העסקים הקטנים והבינוניים מסך האשראי העסקי בבנקים. נכון לסוף שנת 2022 עמד חלקם על 40.5%. זאת לעומת 44% בסוף שנת 2021 ו-45.8% בסוף שנת 2020.

ברבעון הראשון של שנת 2023 התחזקה המגמה של ירידה בחלקם של העסקים הקטנים והבינוניים מסך האשראי, וחלקם עמד על 38.6%.

נכון לסוף 2022 בהשוואה לסוף שנת 2019 (טרום הקורונה), היקף האשראי לעסקים גדולים עלה בשיעור של 59.5%, בעוד לעסקים זעירים (עד 2 מיליון שקל) היקף האשראי עלה ב-10% בלבד. בתקופה זו לעסקים קטנים (25-2 מיליון שקל) היקף האשראי עלה ב-27%, ולעסקים בינוניים (100-25 מיליון שקל) היקף האשראי עלה ב-32%.

ברבעון הראשון של 2023 היה צמצום בהיקף האשראי במגזר העסקים הקטנים והבינוניים. זאת לעומת עלייה משמעותית באשראי לעסקים גדולים, עלייה של 71% ביחס לשנת 2019 (עלייה של 7.5% ברבעון הראשון של 2023).

העלאת הריבית במשק הביאה לעלייה בעלויות האשראי לכלל העסקים, עם זאת עסקים קטנים עם מחזור של 5-10 מיליון שקל חוו את העלייה הגדולה ביותר.

האשראי החוץ בנקאי

היקף האשראי החוץ בנקאי (נתוני חברות מדווחות למעט חברות כרטיסי האשראי) עלה ב-11% בשנת 2022 והגיע ל-12.5 מיליארד שקל. ברבעון הראשון של 2023 חלה ירידה בהיקף האשראי שעמד על 12 מיליארד שקל.

73.5% מיתרת האשראי לפירעון הוא לתקופה של עד חצי שנה (לעומת 70% בשנה שעברה).

בעקבות מכרז שפרסמה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, בשנת 2021 החלה לפעול חברת גיזה זינגר אבן (GSE) במתן אשראי לעסקים קטנים ובינוניים ממקורות כספי

גופים מוסדיים (הפניקס והראל). עד מחצית שנת 2023 העמידה אשראי בהיקף של כ- 315 מיליון שקל.

הביקוש לאשראי ומחנק האשראי בשנת 2022 📌

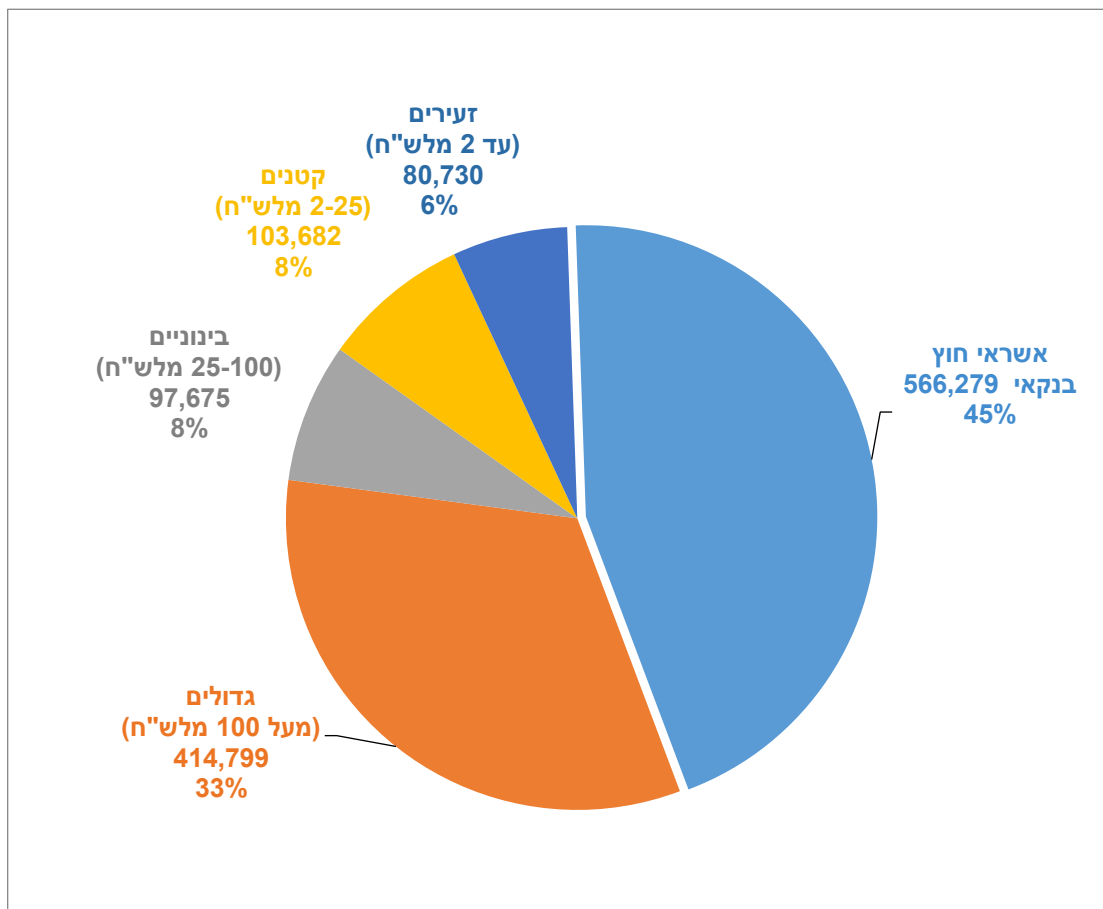
- 54% מהעסקים הקטנים והבינוניים היו צריכים אשראי בשנת 2022. פחות ממחצית מהם (48%) קיבלו את ההלוואה שהם ביקשו באופן מלא, אך זו עלייה בהשוואה לשנת 2021 בה רק 39% קיבלו את מלא הסכום שביקשו.
- חלה עלייה בשיעור העסקים שלא קיבלו מענה לבקשות האשראי שלהם וחוו מחנק אשראי. 34% בשנת 2022 לעומת 31% בשנת 2021.
- עסקים זעירים חוו מחנק אשראי בשיעור של 37%, לעומת 18% בקרב עסקים קטנים ו- 11% בקרב עסקים בינוניים.
- בבדיקה של הגורמים המשפיעים על הסיכון של עסקים להגיע למחנק אשראי נמצא שירידה בהיקף הפעילות של העסק (ביחס לשנה קודמת), ועסקים "צעירים", הם עסקים עם סיכוי גבוה יותר לסבול ממחנק אשראי.

אשראי לעסקים קטנים ובינוניים

האשראי לעסקים

היקף האשראי העסקי במשק עמד בסוף 2022 (31.12.2022), על 1,263 מיליארד שקל¹, מתוכם כ-697 מיליארד שקל במערכת הבנקאית (664 מיליארד למגזר העסקי הפרטי)². מגמת הגידול של האשראי הבנקאי מסך האשראי העסקי שהחלה בשנת 2020 עם התפשטות נגיף הקורונה ונמשכה גם בשנת 2021, ממשיכה גם בשנת 2022.

תרשים 1 – התפלגות האשראי העסקי (מיליוני שקל) – שנת 2022

האשראי העסקי במערכת הבנקאית - 697 מיליארד שקל, מתחלק לעסקים גדולים (415 מיליארד שקל) לעסקים בינוניים שמחזורם 25 - 100 מיליון שקל (97 מיליארד שקל) לעסקים קטנים שמחזורם 2 - 25 מיליון שקל (104 מיליארד שקל) לעסקים קטנים (2-25 מיליון שקל) ולעסקים זעירים שמחזורם עד 2 מיליון שקל (81 מיליארד שקל).

¹ נתוני בנק ישראל, התפתחות החוב של המגזר הפרטי הלא-פיננסי ברבע הרביעי של 2021.

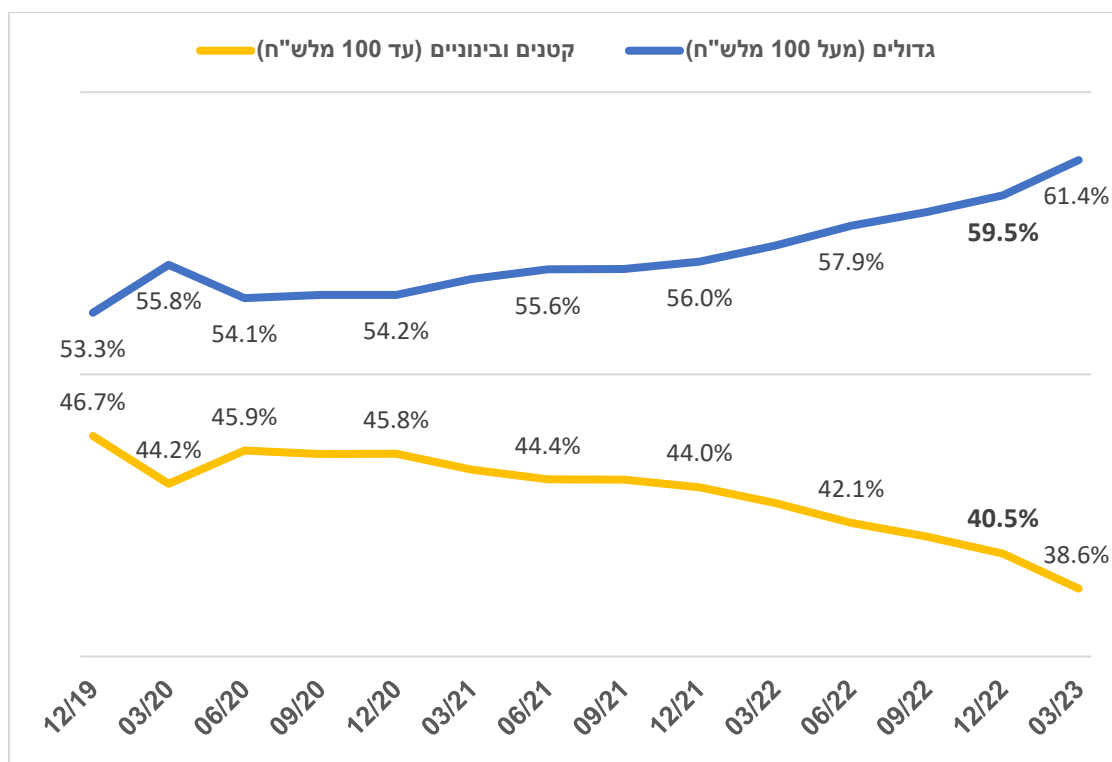
² מנתוני הפיקוח על הבנקים לגבי אשראי בנקאי בחלוקה לגודל עסקים (מגזרי פעילות פיקוחיים), עולה שהאשראי לעסקים עומד על 697 מיליארד ₪ (ללא גופים מוסדיים). אולם נתונים אלו כוללים גם את האשראי לרשויות המקומיות, למלכ"רים ציבוריים ופרטיים, לחברות כרטיסי האשראי ולקבוצות רכישה. בפרסום "התפתחות החוב של המגזר הפרטי הלא פיננסי" בנק ישראל ניכה קבוצות אלו, שאינן שייכות למגזר העסקי, מנתוני האשראי הבנקאי, כך שהיקף האשראי העסקי מהבנקים עמד על 664 מיליארד ₪. ניתוח הנתונים לפי גודל עסק, הוא לפי נתוני מגזרי פעילות פיקוחיים של הפיקוח על הבנקים, המסתכמים ל-697 מיליארד ₪.

חלקו של האשראי הבנקאי, מתוך האשראי העסקי³, נמצא בשנים האחרונות במגמת עלייה. בעוד שבסוף שנת 2019 האשראי הבנקאי היה 49.7% מסך האשראי העסקי, שיעור זה עלה ל-51.1% בסוף שנת 2020, המשיך ועלה ל-52.9% בסוף שנת 2021, ועלה ל-55% בסוף שנת 2022..

סך האשראי הבנקאי לעסקים צמח בשנה האחרונה בשיעור של 15.5%. עיקר הצמיחה היה באשראי לעסקים הגדולים אשר גדל ב-25% (74.6 מיליארד שקל), בעוד האשראי לעסקים זעירים, קטנים ובינוניים גדל ב-8.3% (21.6 מיליארד שקל). במקביל לאשראי הבנקאי, האשראי החוץ בנקאי גדל ב-7.6% (40 מיליארד שקל, (מתוכם גידול בסך של 1.3 מיליארד שקל בגופים נותני אשראי לעסקים קטנים ובינוניים, ר' פירוט בהמשך המסמך).

במבט לאורך זמן על חלוקת סך האשראי העסקי בבנקים לעסקים קטנים ובינוניים לעומת עסקים גדולים, ניתן לראות שבשנים האחרונות ישנה מגמת גידול באשראי לעסקים גדולים, ביחס לעסקים קטנים ובינוניים, כאשר חלקם היחסי של העסקים הקטנים והבינוניים באשראי העסקי ירד משיעור של 46.7% בסוף שנת 2019 ל-40.5% בסוף שנת 2022. ברבעון הראשון של 2023 מגמה זו אף התחזקה וחלקם היחסי של העסקים הקטנים והבינוניים ירד בקרוב ל-2 נקודות אחוז ברבעון אחד, לשיעור של 38.6%. ברבעון זה אף היתה ירידה נומינלית בהיקף האשראי לעסקים קטנים ובינוניים.

תרשים 2 – התפלגות האשראי העסקי במערכת הבנקאית⁴

מקור: עיבודי הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתוני בנק ישראל⁵

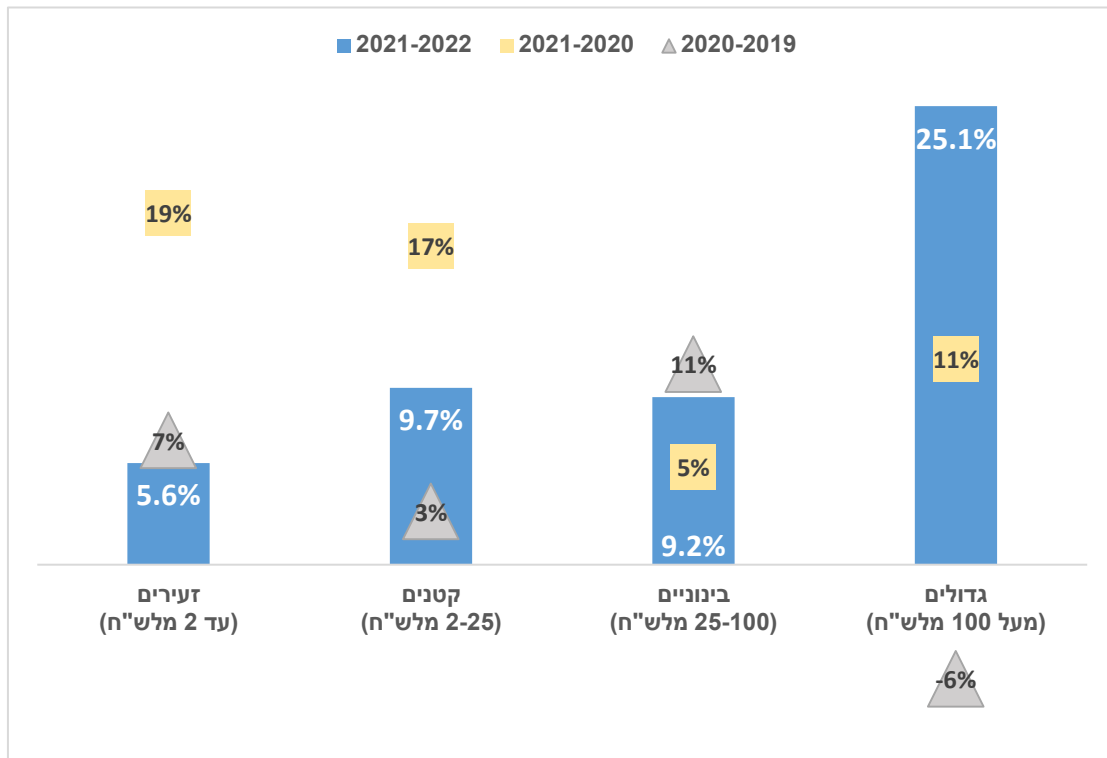
³ מיתרת האשראי לעסקים במשק

⁴ בשנת 2020 בנק לאומי ביצע סיווג מחדש כך שהלוואות לעסקים זעירים הופחתו בכ-12 מיליארד ₪ בשנת 2019 בדוחות לשנת 2020. לצורך הצגת הנתונים על פני רבעונים, ביצענו את ההפחתה על הנתונים הרבעוניים לשנת 2020, להם לא פרסם בנק לאומי נתון מתוקן לאחר הסיווג. עם זאת ההשוואה בנתונים שנתיים של השנים 2019-2020 הינה בהתאם לנתונים מעודכנים שפורסמו על ידי בנק לאומי.

⁵ נתוני הבנקים בסקירה מתבססים על נתוני בנק ישראל – הפיקוח על הבנקים

בניתוח השינויים בין השנים 2021-2022 לפי גודל עסק, ניתן לראות כי בעוד עסקים גדולים נהנו מגידול של 25% בהיקף האשראי, העסקים הקטנים והבינוניים (עד 100 מיליון שקל) רשמו גידול של 8.3% בלבד. האשראי לעסקים בינוניים (25-100 מיליון שקל) עלה בשיעור של 9.2%, מגזר העסקים הקטנים (2-25 מיליון שקל) רשם עלייה של 9.7%, ומגזר העסקים הזעירים (עד 2 מיליון שקל) רשם עלייה של 5.6% בהיקף האשראי בשנת 2022 (שיעור גידול נמוך יותר בהשוואה לשנים 2021-2020).

תרשים 3 – שינוי שנתי בהיקף האשראי בשנים 2019-2022 לפי גודל העסק

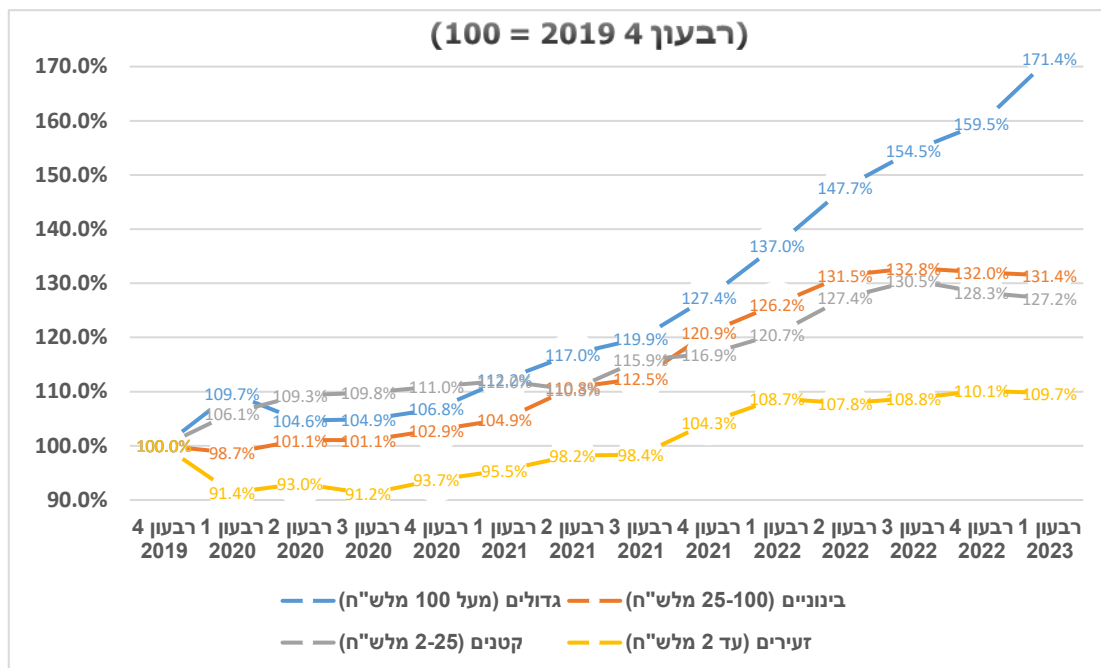

סה"כ מסוף שנת 2019 ניתן לראות את הפער בגידול בהיקף האשראי לעסקים גדולים, שעלה בכ-60% מסוף שנת 2019, לעומת עלייה של כ-30% בעסקים קטנים ובינוניים ועלייה של כ-10% בלבד באשראי לעסקים זעירים.

בבחינה לפי רבעונים (תרשים 4), ניתן לראות כי העסקים הגדולים נהנו מעלייה עקבית באשראי החל מאמצע שנת 2021, מגמה שהתחזקה בשנת 2022 בה האשראי למגזר העסקים הגדולים צמח בממוצע של 5.8% בכל רבעון, לעומת עלייה של כ-2% בעסקים זעירים, קטנים ובינוניים (1.3% בעסקים קטנים ו-2.8% בעסקים זעירים). ניתן לראות כי במגזר העסקים הזעירים עיקר הצמיחה היתה ברבעון ראשון של שנת 2022, ומאז כמעט ולא חלה עלייה בהיקף האשראי לעסקים זעירים, ובעסקים קטנים ובינוניים החלה ירידה.

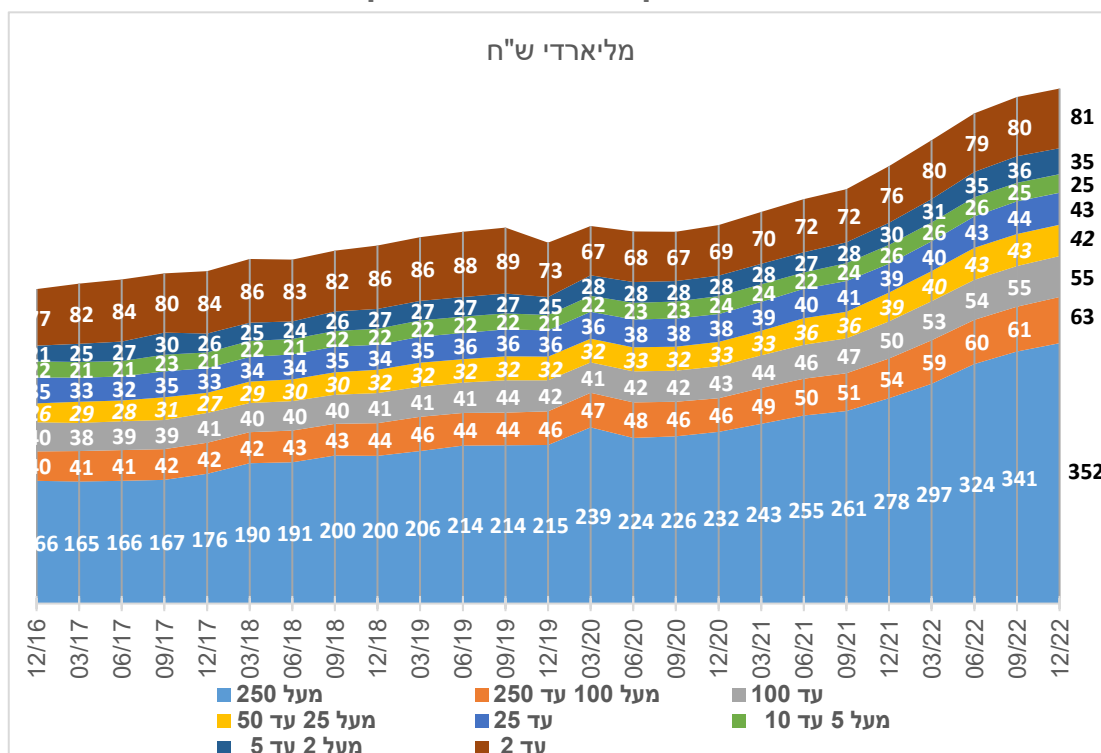
ברבעון הראשון של 2023 ניתן לראות ירידה בהיקף האשראי גם לעסקים זעירים. בעסקים קטנים ובינוניים מגמה הירידה באשראי החלה כבר ברבעון האחרון לשנת 2022 והמשיכה גם ברבעון הראשון של שנת 2023. לעומת זאת, בקרב העסקים הגדולים חלה עלייה של כ-7.5% בהיקף האשראי ברבעון הראשון של שנת 2023.

תרשים 4 – שינויים רבעוניים בהיקף האשראי הבנקאי, לפי גודל עסק

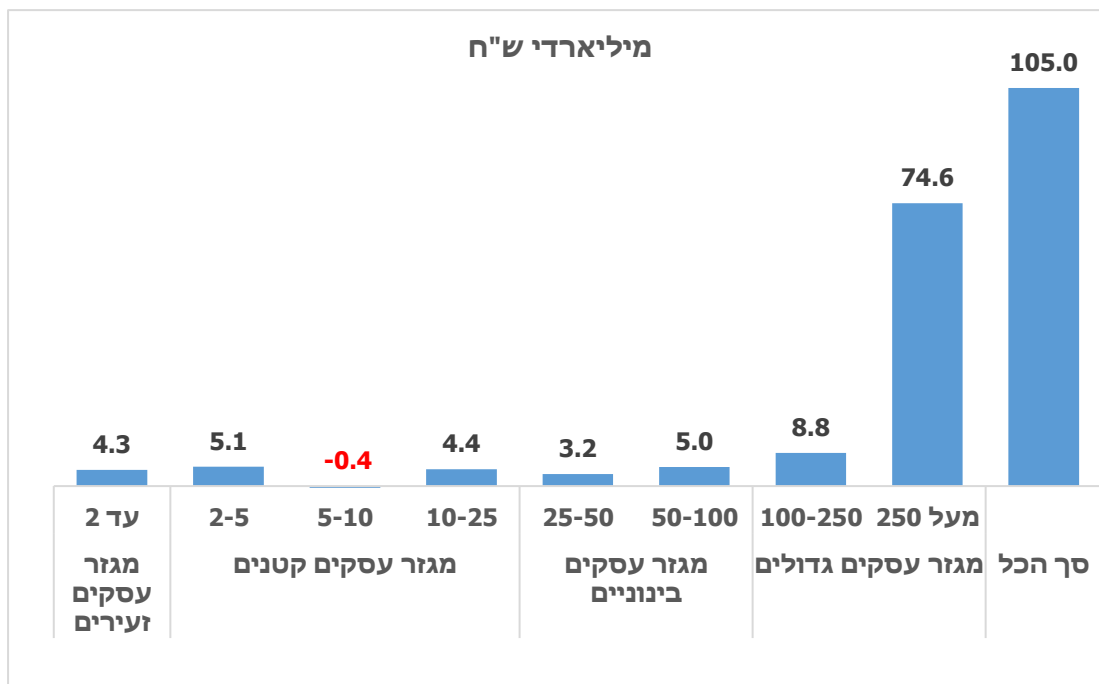

בבחינת התפלגות האשראי בחולוציה גבוהה יותר של מגזרי העסקים, ניתן לראות בתרשימים 5-6 שבשנת 2022 חלה ירידה של 0.4 מיליארד שקל במגזר העסקים הקטנים עם מחזור של 5-10 מיליון שקל, מ-25.7 מיליארד בסוף שנת 2021 ל-25.3 מיליארד בסוף שנת 2022. יתר מגזרי העסקים הקטנים והבינוניים נהנו מגידול בהיקף האשראי ביחס לעסקים קטנים בהיקף מצטבר של כ-22 מיליארד ש"ח. לעומת זאת עסקים גדולים מעל 250 מיליארד שקל נהנו מגידול באשראי בהיקף של 74.6 מיליארד שקל בשנת 2022.

תרשים 5 - אשראי לעסקים - במערכת הבנקאית 2016-2022

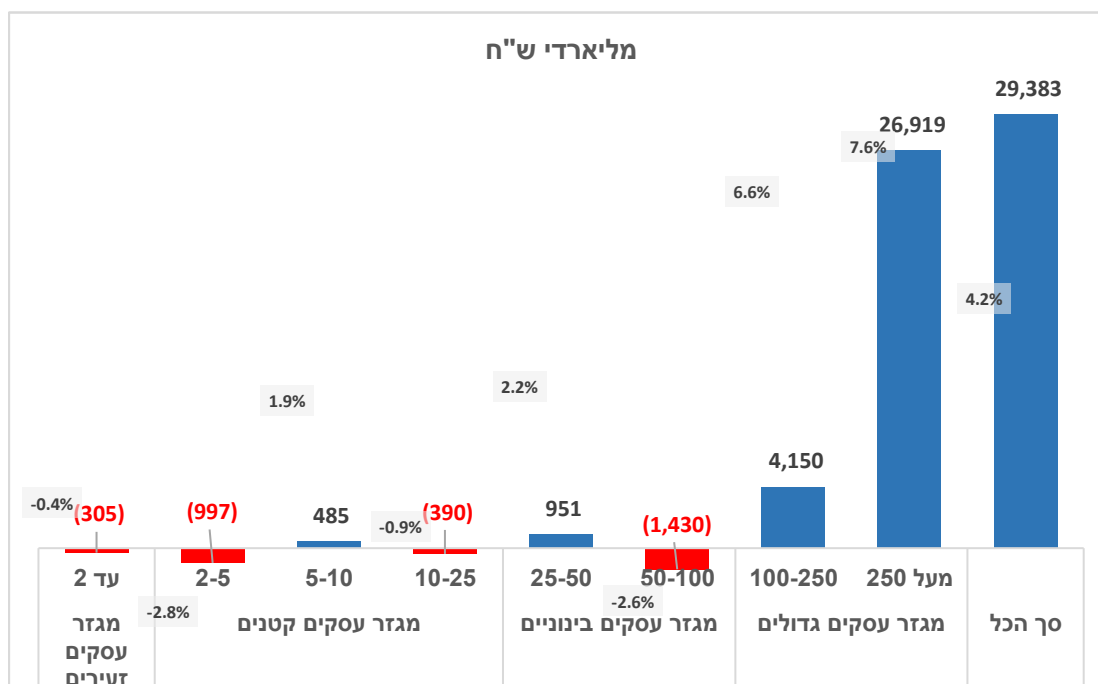

תרשים 6 – שינוי בסך האשראי 2021-2022

בניגוד לשנים 2019 – 2022, ברבעון הראשון של שנת 2023 האשראי לעסקים קטנים ובינוניים ירד בסך של 1.685 מיליארד שקל, כאשר ירידה זו היא במרבית מגזרי העסקים הקטנים והבינוניים. הירידה הגדולה ביותר היתה במגזר העסקים הקטנים (מחזור של 2-5 מיליון שקל) להם הצטמצם היקף האשראי בקרוב למיליארד שקל, ירידה של 2.8%. מגזר העסקים עם מחזור של 5-10 מיליון שקל חווה עלייה של 485 מיליון שקל באשראי, עלייה שבאה לאחר ירידה של כ-400 מיליון שקל בשנת 2022.

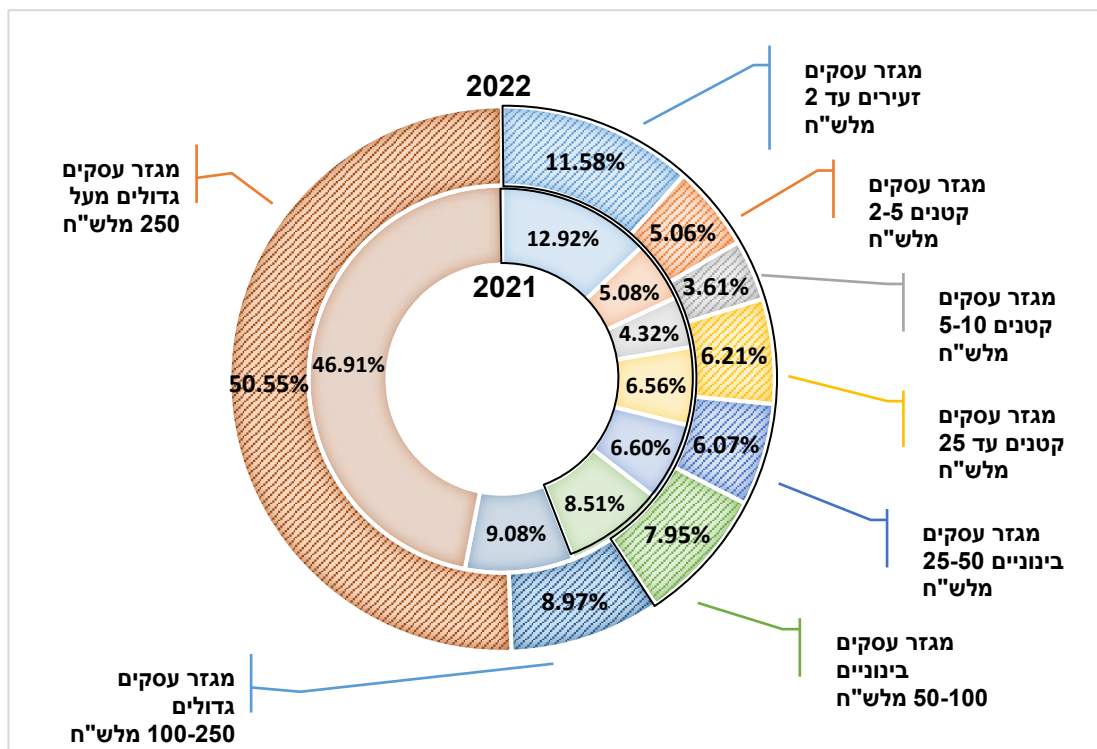
תרשים 7 – שינוי בסך האשראי ברבעון 1 2023

התפלגות היחסית של האשראי לפי גודל עסקים

בבחינת השינויים בחלק היחסי של האשראי ניתן לראות (תרשים 8) ירידה בחלקם היחסי של כלל העסקים הקטנים והבינוניים בשנת 2022 בהשוואה לשנת 2021. לעומת זאת, בעסקים בינוניים – עלייה של 0.3 נקודות האחוז ובעסקים גדולים עם מחזור של מעל 250 מיליון שקל – עלייה של 1.6 נקודות האחוז.

תרשים 8 - התפלגות אשראי העסקי - 2021-2022

אשראי בערבות מדינה

קרן קורונה (להלוואות בערבות מדינה) המשיכה לפעול עד לסוף חודש אפריל 2022, עם זאת מרבית ההלוואות בשנת 2022 ניתנו במסגרת הקרן הרגילה – קרן 2016. בדצמבר 2022 הוקמה הקרן בערבות מדינה במתכונת חדשה ובה בוצעו שינויים משמעותיים באופן פעילות הקרן:

- **ערבות מדינה כמוצר מדף** – בעבר האפשרות לתת אשראי בערבות מדינה היה כפוף לזכיה במכרז שפרסם החשב הכללי. כעת האפשרות להשתתף בקרן פתוחה לכל גוף נותן אשראי העומד בתנאי הסף. החשב הכללי פרסם את התנאים להשתתפות בקרן ואת תנאי העמדת ערבות המדינה, וכל גוף המעוניין יכול להשתתף בקרן בערבות מדינה.
- **הפחתת בטוחות** – הגופים הנותנים אשראי בקרן רשאים לבקש בטוחות של עד 15% מגובה ההלוואה, לעומת בטוחות של עד 25% בקרן 2016
- **הגדלת שיעור ערבות מדינה** – הגדלת שיעור ערבות המדינה במסלול הכללי, ל-75% לעומת 70% בקרן 2016

בעקבות שינויים אלו, גדל מספר הגופים שנותנים אשראי בקרן ל-11 גופים (לעומת 4 בקרן 2016), מתוכם 7 בנקים: לאומי, הפועלים, מזרחי-טפחות, דיסקונט, מרכנתיל, ובנק ירושלים ובנק יהב שנכנסו לראשונה לפעילות בקרן. כמו כן נכנסו 4 גופים חוץ בנקאיים: חברות כרטיסי האשראי מקס וכאל, וכן גמא ו-BTB. כאמור, הקרן אינה סגורה כפי שהיתה בעבר שהגופים נבחרו במכרז, כך שבמהלך פעילות יתכן ויצטרפו גופים נוספים.

הרחבת הגופים המשתתפים בקרן הביאה להגברת ההיצע של הקרן, והתחרות באה לידי ביטוי בעיקר בתחום הבטוחות, כאשר חלק מנותני האשראי מוותרים באופן גורף על בטוחות להלוואות של עד 500 אלף שקל, וגופים אחרים גמישים במידה רבה יותר מבעבר בדרישות הבטוחות. המשמעות של הפחתת הבטוחות והויתור על בטוחות במקרים רבים, היא הוזלה אפקטיבית של ההלוואות לעסקים.

טבלה 1 – הלוואות בקרן בערבות מדינה - 2022

גודל עסק	סה"כ אשראי (אלפי שקל)	חלק מסך האשראי	מס' עסקים שהגישו	מס' עסקים שאושרו	% עסקים שאושרו	% מסך העסקים שהגישו	% מסך העסקים שאושרו
עד 2 מיליון שקל	207,042	22.5%	4,153	1,006	24.2%	67.3%	48.4%
2-5 מיליון שקל	112,313	12.2%	908	414	45.6%	14.7%	19.9%
5-10 מיליון שקל	87,395	9.5%	430	236	54.9%	7.0%	11.3%
10-25 מיליון שקל	198,481	21.6%	426	263	61.7%	6.9%	12.6%
25-50 מיליון שקל	159,632	17.4%	161	106	65.8%	2.6%	5.1%
50-100 מיליון שקל	153,725	16.7%	89	55	61.8%	1.4%	2.6%
סה"כ	918,588	100.0%	6,167	2,080	33.7%	100.0%	100.0%

מקור: נתוני הקרן בערבות מדינה

על פי דיווחי הבנקים, יתרת האשראי בערבות מדינה ירדה ב-3.1 מיליארד שקל⁶, זאת לאחר גידול שיא של 20.5 מיליארד שקל בשנת 2020, בהשפעת הקמת קרן הלוואות ייעודית לסיוע בקשיים תזרימיים שנוצרו בעקבות התפשטות נגיף הקורונה (קרן קורונה).

⁶ קיים פער בין נתוני הקרן המתייחסים לאשראי שניתן באותה שנה לבין הנתונים של דיווחי הבנקים ובנק ישראל המחושבים על בסיס יתרת האשראי לסוף שנה.

קרן קורונה המשיכה לפעול במהלך שנת 2021 ועד סוף אפריל 2022. בשונה מהקרן בערבות מדינה, הפעילה בשנים רגילות, בקרן קורונה ניתנו הלוואות גם לעסקים גדולים. זאת על ידי הרחבת הקרן לעסקים קטנים ובינוניים גם לעסקים עם מחזור של עד 400 מיליון שקל, והקמת קרן נוספת לעסקים גדולים עם מחזור של 200 מיליון שקל ומעלה.

עם זאת היקף יתרת הלוואות בקרן ירד משמעותית במהלך שנת 2022, כחלק מפרעון שוטף של הלוואות שניתנו, וחלק מהעסקים אף ביצעו פרעון מוקדם של הלוואות.

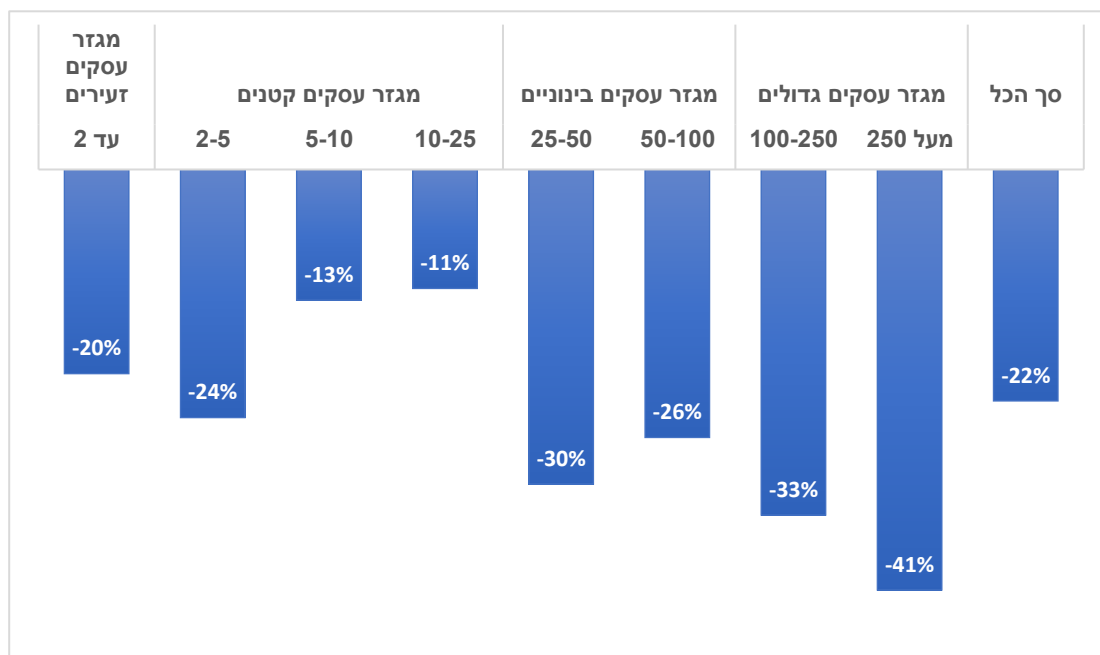
בהתאם לנתוני קרן קורונה, היקף האשראי שאושר בשנת 2021 לעסקים קטנים ובינוניים (עד 100 מיליון שקל) עמד על 2.1 מיליארד שקל, ובשנת 2020 19.3 מיליארד שקל. סה"כ האשראי שניתן בקרן קורונה לעסקים קטנים ובינוניים עמד על כ-23 מיליארד שקל. יתרת האשראי לעסקים קטנים ובינוניים נכון לסוף שנת 2022 עמדה על כ-12 מיליארד שקל.

טבלה 2 – יתרת אשראי בקרן ערבות מדינה – קרן קורונה

יתרת הלוואות 31.12.2022	גודל עסק
9,154.7	קטן
2,953.2	בינוני
1,092.2	גדול
13,200.1	סה"כ

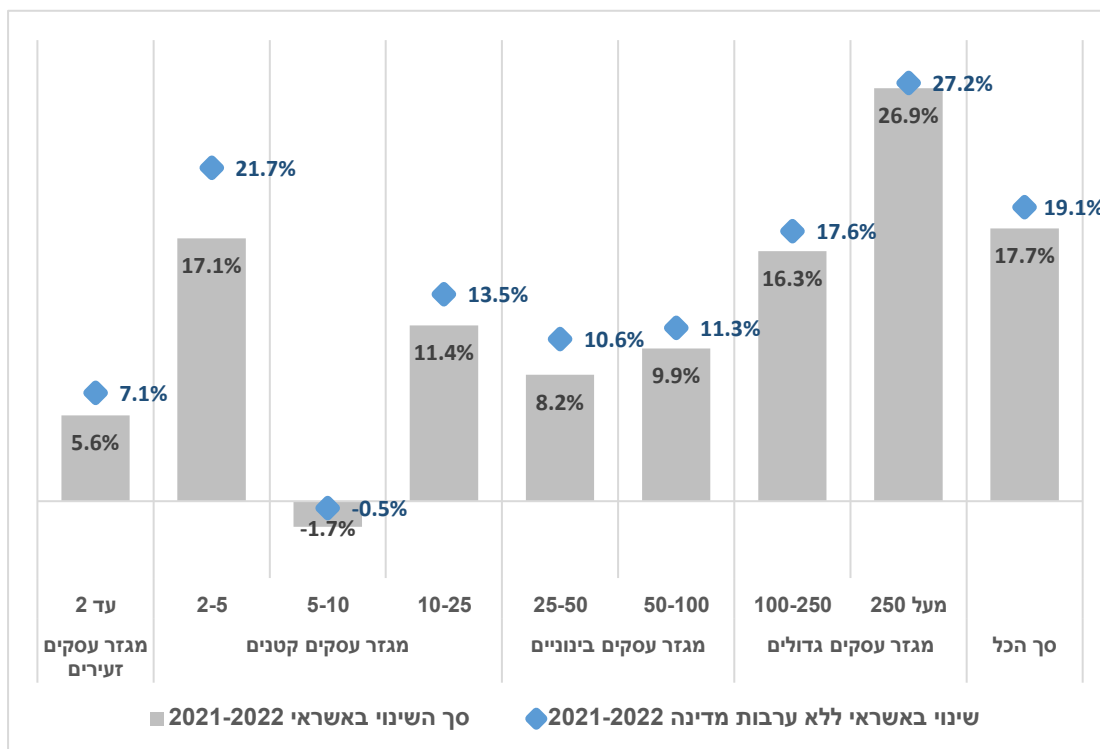
הירידה הגדולה ביותר ביתרת האשראי בערבות מדינה, היתה במגזר העסקים הגדולים, בעקבות צמצום יתרת הלוואות שניתנו בקרן קורונה. בעוד במגזר העסקים הקטנים והבינוניים ניתן לראות שונות בצמצום האשראי בערבות מדינה, כאשר בעסקים עם מחזור של 5 - 25 מלש"ח היתה הירידה הנמוכה ביותר ביתרות האשראי בערבות מדינה.

תרשים 9 - שינוי ביתרות אשראי בערבות מדינה – 2021-2022

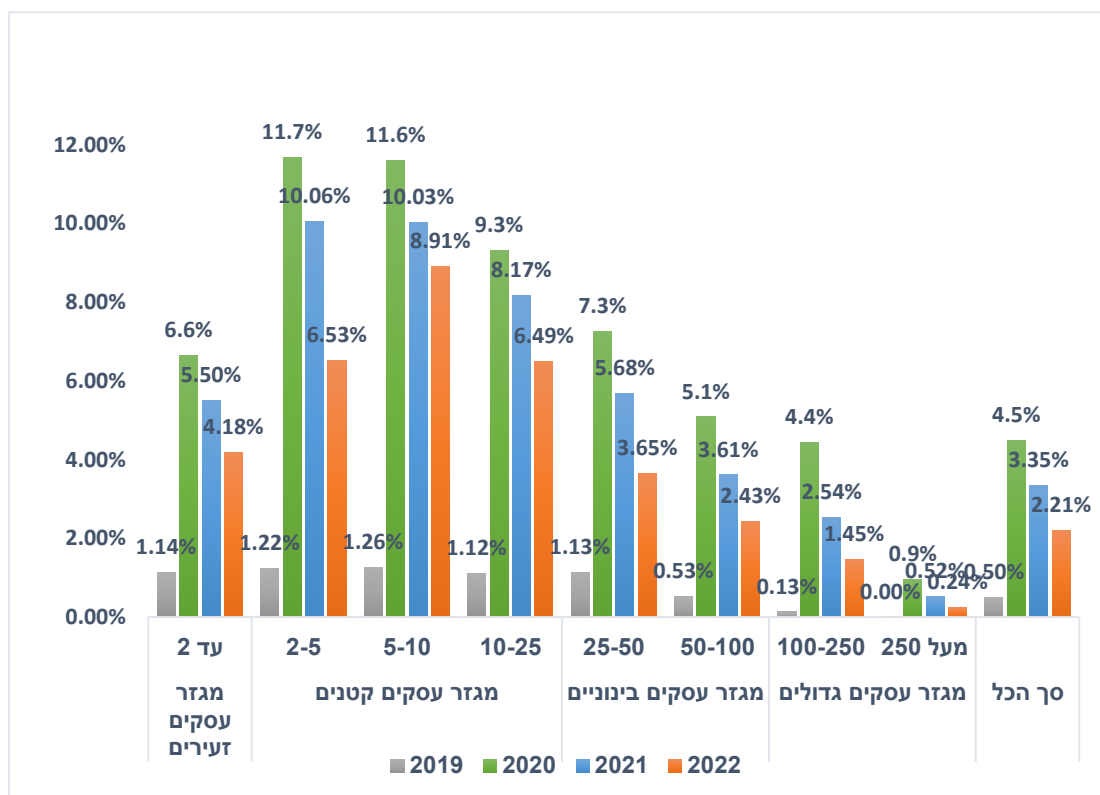

הירידה ביתרות הלוואות בערבות מדינה בקרן קורונה, הביאה לכך שהאשראי ללא ערבות מדינה עלה בשיעור גבוה יותר לעומת סך האשראי כולל ערבות מדינה (בכל המגזרים מלבד 5 - 10 מיליון שקל).

תרשים 10 – שינוי בשיעור האשראי 2020-2021

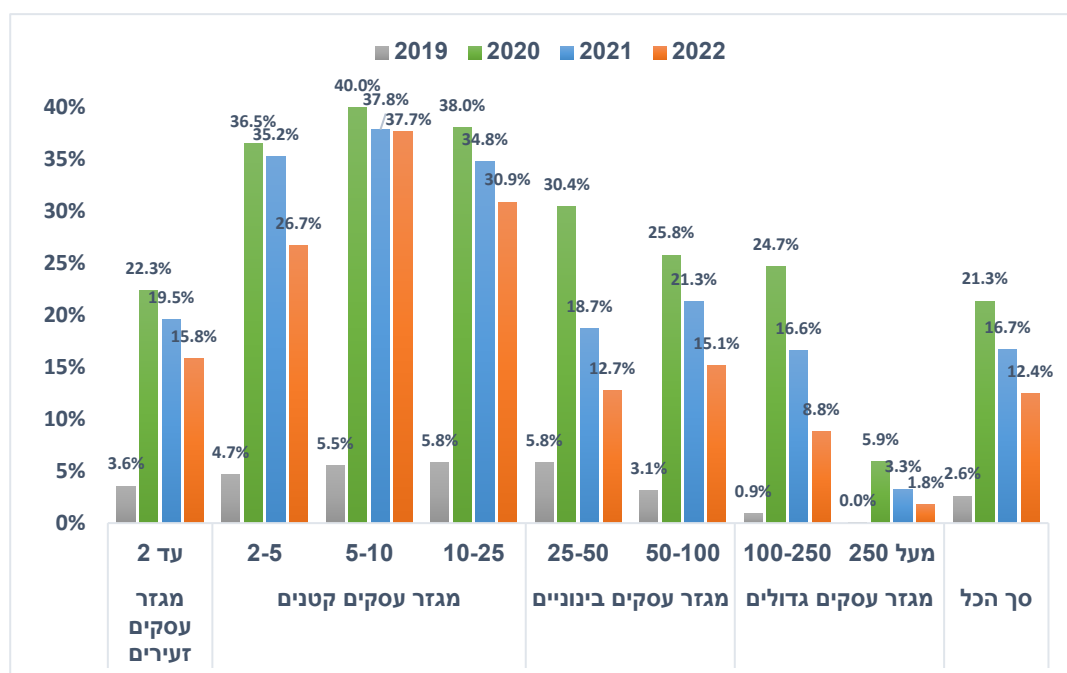

תרשים 11 – ערבות מדינה מסך האשראי 2019-2022

רוב האשראי בקרן בערבות מדינה הועמד לתקופה של 5 שנים⁷. מבחינת היקף האשראי לעסקים לתקופה של 2 - 5 שנים (לפי סיווג הבנקים), ניתן לראות כי שיעור האשראי בערבות מדינה מסך האשראי לתקופה של 2 - 5 שנים הגיע עד ל-40% בשנת 2020. עם זאת, בשנת 2021 שיעור זה ירד בכל קבוצות הגודל של העסקים, כאשר הירידה בולטת במיוחד בקרב עסקים בינוניים וגדולים.

תרשים 12 – ערבות מדינה מסך האשראי לתקופה של 2-5 שנים 2019-2022

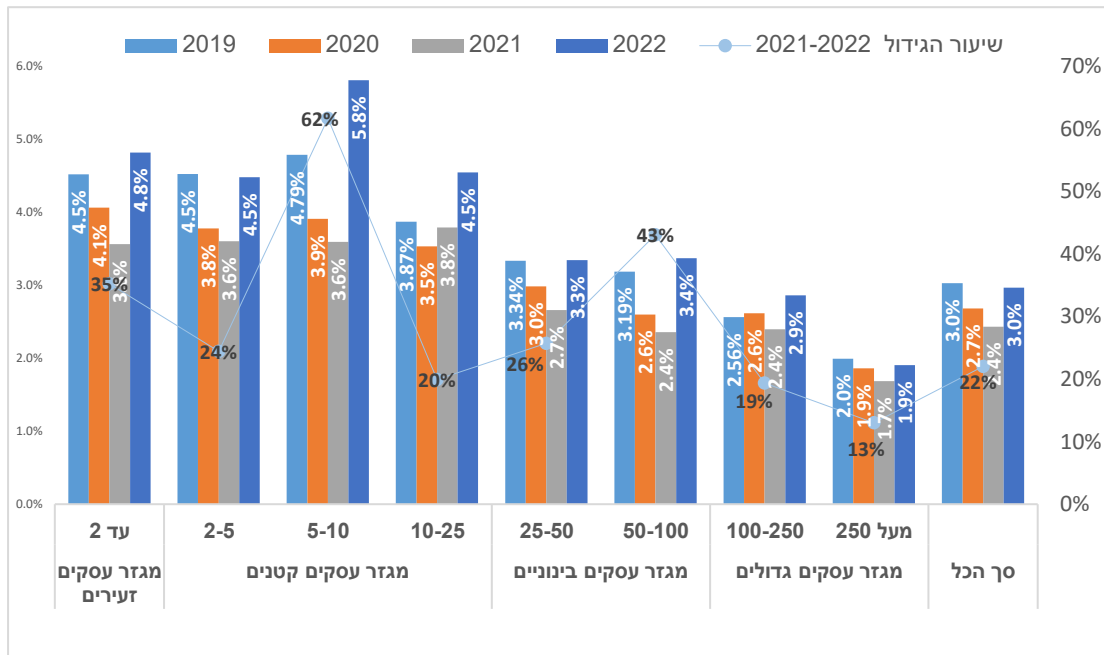

⁷ בפברואר 2021 הוארכה תקופת ההלוואה בקרן ערבות מדינה – קרן קורונה לעד 10 שנים בהתאם להחלטת הגוף המממן.

עלויות האשראי

בשנת 2022 חלה עלייה משמעותית בעלויות האשראי לעסקים, כחלק מהעלאת הריבית במשק על ידי בנק ישראל. עם זאת במגזר העסקים עם מחזור של 5 - 10 מיליון שקל, ניתן לראות עלייה חדה בריבית ביחס לשאר המגזר העסקי בהשוואה לשנת 2021 (סך הכנסות ריבית ביחס ליתרת האשראי). במגזר זה הריבית עלתה בשיעור חד של 62% (יחס של שנת 2022 לעומת 2021) לעומת שאר העסקים הקטנים והבינוניים בהם העלייה היתה 20% עד 43%. בעסקים הגדולים שיעור העלייה בריבית היה נמוך משמעותית עלייה של 13%-19%.

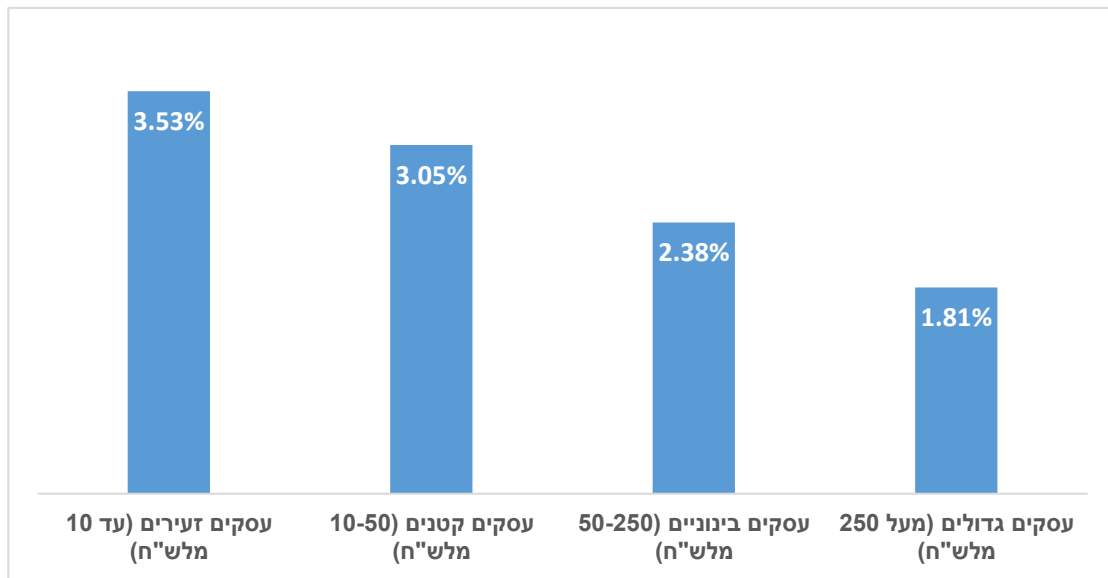
8 תרשים 13 – הכנסות ריבית ביחס ליתרת האשראי 2019-2021

ניתן לראות כי ככלל, ככל שהעסק גדול יותר, כך המרווח של הבנק מפעילות מתן אשראי (הפער בין עלות ההון לבין המחיר שהוא לקוח מהעסק) ביחס להיקף תיק האשראי, קטן יותר, כאשר מרווח האשראי בעסקים זעירים מגיע לכמעט פי 2 מעסקים גדולים.

⁸ במגזר העסקים הזעירים הריבית לשנת 2019 היא על בסיס אומדן, משום שנתוני הריבית לשנת 2019 כוללים את ההכנסות מריבית על היקף האשראי של בנק לאומי לפני שהוא שינה את הסיווג. שינוי הסיווג של בנק לאומי כלל הלוואות לדיוור. הנתונים מוצגים על בסיס אומדן בו ניכינו הכנסות ריבית לשנת 2019 על בסיס ריבית ממוצעת של הלוואות לדיוור, כך שללא הלוואות לדיוור הריבית לעסקים זעירים עד 2 מלש"ח עמדה על כ-4.5%. ללא ניכוי הכנסות ריבית מהלוואות לדיוור, בשנת 2019 הריבית לעסקים זעירים עומדת על 4%.

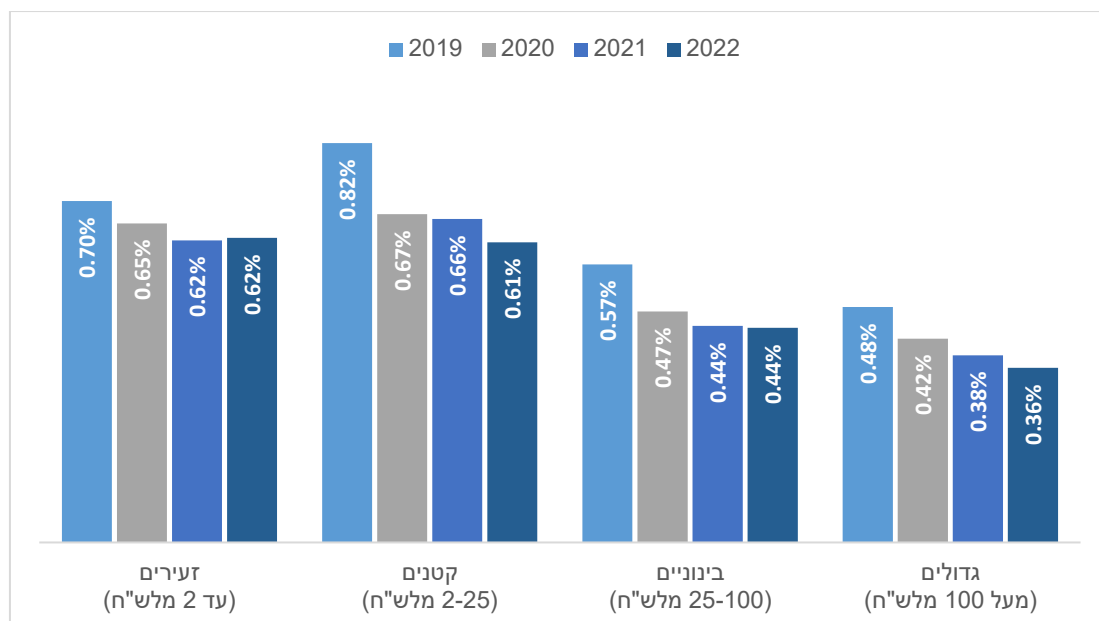
תרשים 14 – מרווח מפעילות מתן אשראי ביחס ליתרת אשראי ממוצעת 2022

עלויות תפעול

בשנת 2022 נמשכה מגמת הירידה בשיעורי העמלות (המיוצגות על ידי סך ההכנסות שאינן מריבית ביחס להיקף האשראי והפקדונות), למרבית קבוצות גודל העסקים, למעט בעסקים זעירים ובעסקים בינוניים בהן שיעור העמלות נשאר ללא שינוי.

תרשים 15 – סך הכנסות שאינן מריבית ביחס לאשראי ופיקדונות 2019-2022

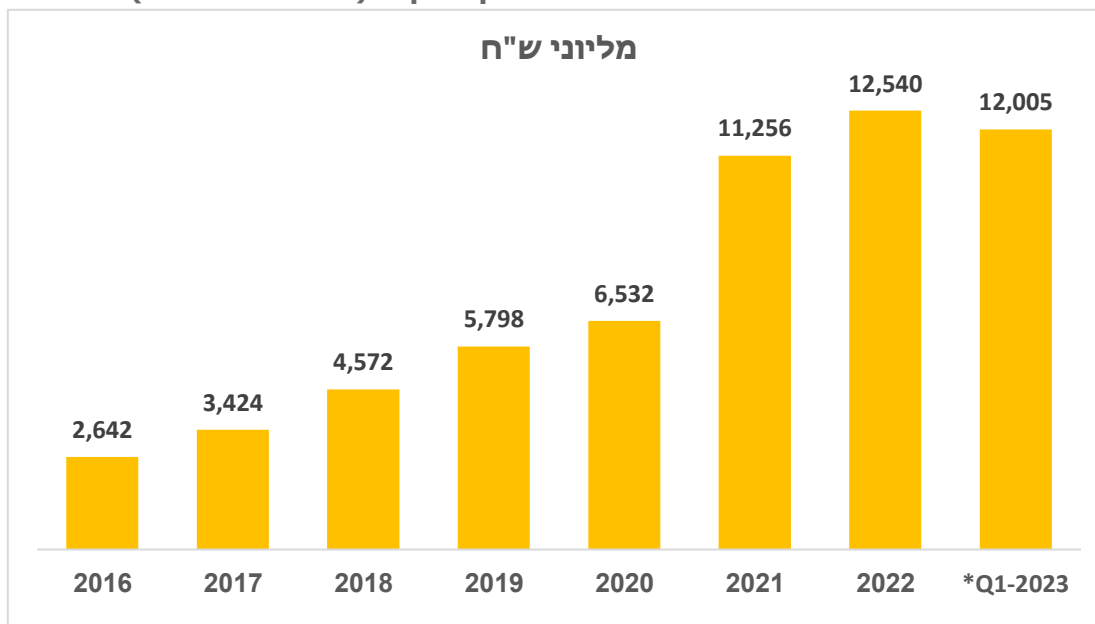
אשראי חוץ בנקאי

התפתחות האשראי החוץ בנקאי

כיום פועלות מספר חברות מימון חוץ בנקאיות הפונות גם לעסקים הקטנים והבינוניים (אך לרוב לא לעסקים זעירים). פעילות נתוני האשראי העיקריים בתחום זה עמדה בסוף שנת 2022 על היקף של כ- 12.5 מיליארד שקל, ונתנה מענה חלקי לבעיית תזרים המזומנים וההון החוזר של העסקים.

בחינת נתוני האשראי החוץ בנקאי מתבססת על נתוני 13 חברות המדווחות לבורסה ודיווחו על מתן אשראי לעסקים קטנים ובינוניים. בשנת 2016 היקף האשראי של חברות אלו עמד על כ- 2.7 מיליארד שקל ותוך 6 שנים פעילות זו גדלה ביותר מפי 4.5. בשנת 2021 לבדה נרשם גידול של כ-86% באשראי החוץ בנקאי.

תרשים 16 – התפתחות האשראי החוץ בנקאי (חברות מדווחות)

מקור: עיבודי הסוכנות על הדוחות הכספיים של החברות המדווחות

חלק מהגידול נובע מחברות חדשות שהחלו לדווח על נתוני האשראי שלהם במהלך השנים. עם זאת, עיקר הגידול בהיקף האשראי במהלך השנים, נובע מהחברות שדיווחו גם בשנים קודמות ולא מהוספת נתוני האשראי של חברות שהפכו למדווחות בשנים האחרונות⁹. במהלך השנים האחרונות חברות נוספות הפכו לחברות מדווחות (בסוגריים, תיק האשראי בשנה הראשונה עברה קיים דיווח):

⁹ ללא חברות כרטיסי האשראי, מאקס, ישראלקרט וכאל שלא מדווחות בנפרד על האשראי לעסקים קטנים ובינוניים

¹⁰ נתוני היקף האשראי החוץ בנקאי של החברות המדווחות עודכנו גם לשנים קודמות, מאחר שחברות שהחלו לדווח לבורסה צירפו דיווחים גם על שנים קודמות לפני שהפכו לציבוריות.

2022 – הפסיקו לפרסם דוחות - גיבוי אחזקות (378 מלש"ח בשנת 2021) ויונט קרדיט (172 מלש"ח בשנת 2021)

2020 – גמא ניהול וסליקה (כ-535 מיליון שקל) ויעקב פיננסים (כ-294 מיליון שקל)

2019 – יונט קרדיט (כ-39 מיליון שקל) ווואליו קפיטל וואן בע"מ (כ-30 מיליון שקל)

2018 – מלרן (כ-232 מיליון שקל), גיבוי אחזקות (כ-111 מיליון שקל), בול מסחר השקעות בע"מ (כ-60 מיליון שקל), ערך פיננסים כהלכה בע"מ (כ-41 מיליון שקל) ומיכמן (כ-20 מיליון שקל)

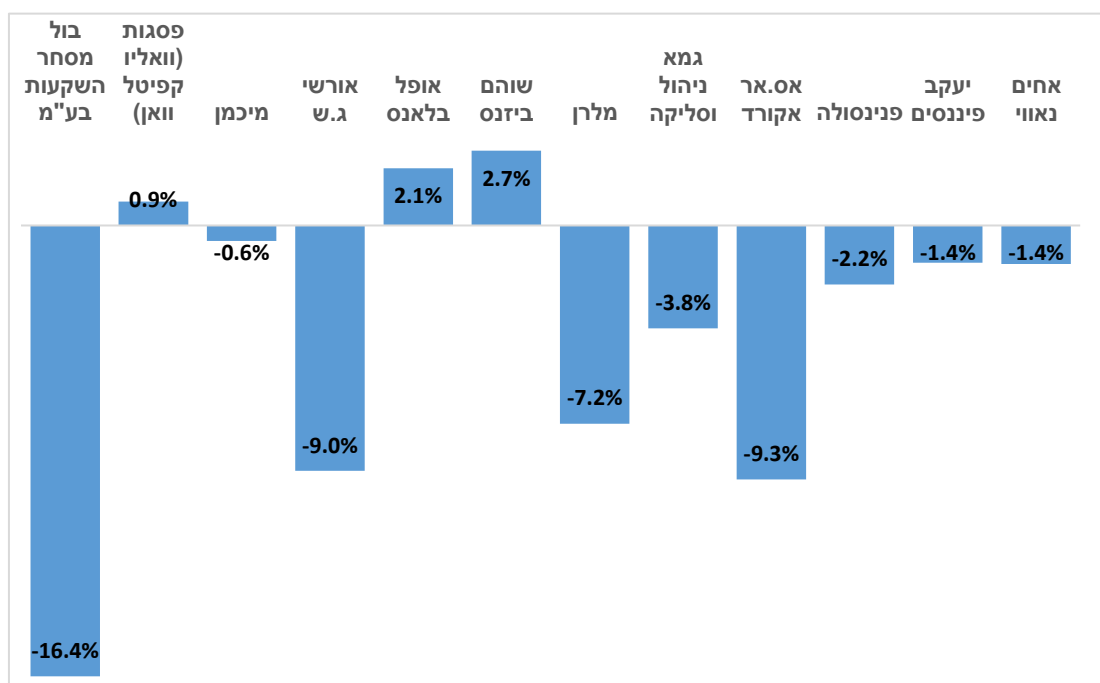
2017 – אורשי (כ-162 מיליון שקל)

הגידול באשראי בשנת 2022 בהיקף של מעל מיליארד שקל הוא לאחר ניכוי תיקי האשראי בהיקף של כ-550 מיליון שקל של חברות גיבוי אחזקות ויונט קרדיט. חברות אלו הפסיקו לפרסם דוחות כספיים במהלך השנה, עקב אי סדרים שהתגלו בחברות אלו.

התפתחות באשראי החוץ בנקאי – רבעון ראשון של 2023

ברבעון הראשון של שנת 2023 חלה ירידה בהיקף האשראי החוץ בנקאי. נראה כי הירידה בהיקף האשראי החוץ בנקאי היא חלק ממגמה רחבה של צמצום האשראי, בדומה למגמה לצמצום האשראי לעסקים קטנים ובינוניים בקרב הבנקים. היקף הירידה עמד על סך של כ-500 מיליון שקל.¹¹ במרבית החברות היתה ירידה בהיקף האשראי ברבעון הראשון של שנת 2023, למעט 3 חברות.

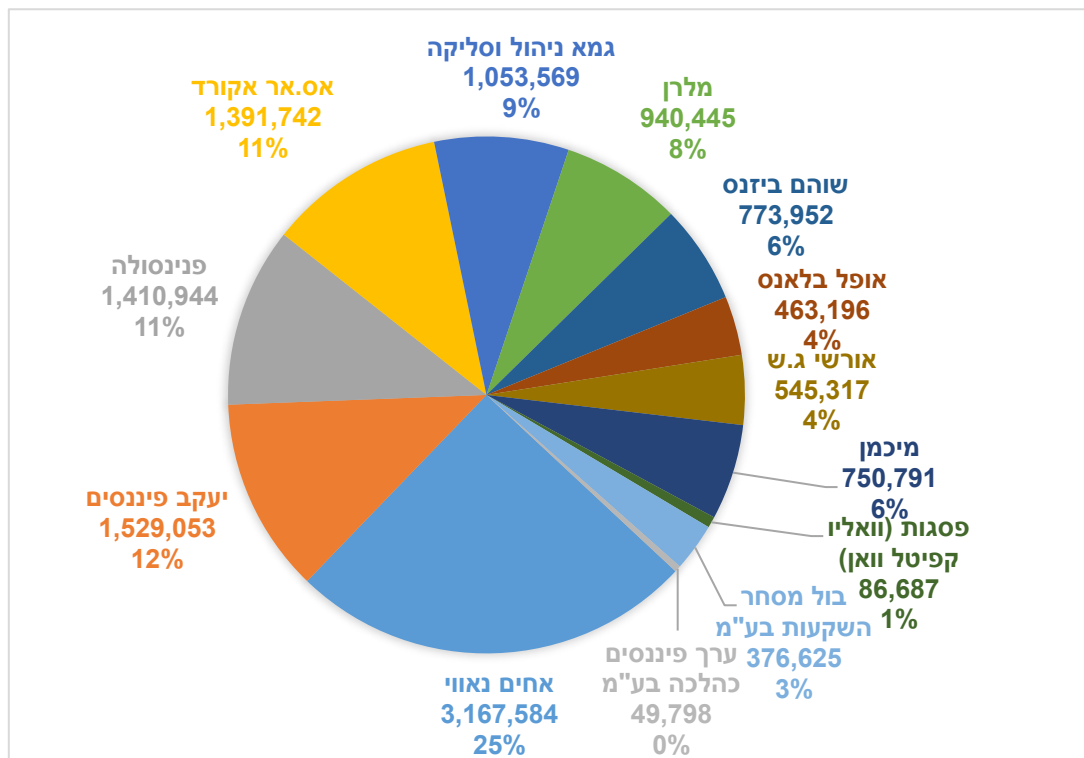
תרשים 17 – שינוי בהיקף האשראי ברבעון ראשון של 2023 לפי חברות

¹¹ חלק מהפער נובע מכך שחברת ערך פיננסים כהלכה לא מפרסמת דוחות רבעוניים, אך היקף האשראי שלה לסוף שנת 2020 עמד על כ-50 מיליון שקל בלבד.

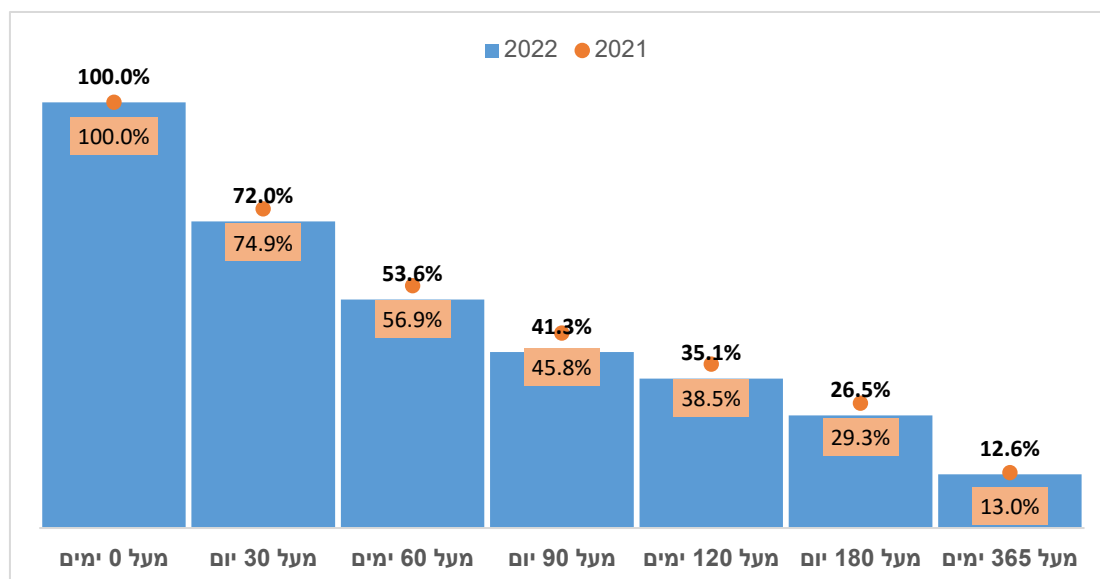
תרשים 18 – התפלגות האשראי החוץ בנקאי – חברות מדווחות 31.12.2022

מקור: עיבודי הסוכנות על הדוחות הכספיים של החברות המדווחות

עיקר האשראי החוץ בנקאי ניתן לטווח קצר, אולם ימי האשראי החוץ בנקאי התארכו בשנה האחרונה, כאשר כ-13% מיתרת האשראי אמור להיפרע בתקופה של מעל שנה (לעומת כ-10% בשנת 2020), וכ-71% מיתרת האשראי אמור להיפרע בתקופה של פחות מחצי שנה (לעומת כ-77% בשנת 2020).

תרשים 19 - התפלגות מצטברת של ימי האשראי החוץ בנקאי (חברות מדווחות)

פעילות הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לעידוד שוק האשראי החוץ-בנקאי

1. מכרז אשראי חוץ בנקאי

במסגרת זכיה במכרז שפרסמה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, נבחרה חברת גיזה זינגר אבן (GSE) כמפעילת קרן למתן הלוואות לעסקים קטנים ובינוניים מכספי גופים מוסדיים. גיזה התקשרה עם חברת הראל וחברת הפניקס אשר התחייבו ל-300 מיליון שקל כל אחת. הצפי להלוואות בתקופת הקרן (5 שנים) – 1.5-2 מיליארד שקל. לפחות 50% מההלוואות יינתנו לעסקים קטנים (מחזור של עד 25 מיליון שקל). התמורה לזוכה – מענק של עד 26 מיליון שקל בהתאם לעמידה באבני דרך.

מתחילת פעילות הקרן בחודש מרץ 2021 עד סוף שנת 2022 ניתנו הלוואות בהיקף של כ-210 מיליון שקל, מתוכם כ-110 מיליון שקל לעסקים קטנים (עם מחזור של עד 25 מל"ח) לכ-200 עסקים, ועד למחצית שנת 2023 אושרו הלוואות בהיקף של כ-315 מיליון שקל לכ-260 עסקים.

2. קידום מיזמי סיוע לעסקים קטנים ובינוניים

כחלק מהפעילות לקידום עסקים קטנים ובינוניים, יצאה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים בתכנית לקידום מיזמים שיציעו פתרונות חדשים שסייעו לעסקים קטנים ובינוניים להתמודד עם חסמים וקשיים בתחומים שונים (במסגרת הוראת מנכ"ל 4.60).

במסגרת התכנית, משתתף המשרד בהשקעה או מענק חד פעמי לגורמים עסקיים אשר יפתחו ויפעילו מיזמים לקידום עסקים קטנים ובינוניים.

התכנית חולקה ל-2 מסלולים: מסלול מיזמים עסקיים ומסלול מיזמים מימוניים. במסגרת המסלול המימוני, המדינה תמכה ב-3 מיזמים שאושרו לקראת סוף שנת 2022 ובהם המדינה משתתפת בכ-10 מיליון שקל:

- **קרנות קרות** - קרן הלוואות לעסקים קטנים בחברה הערבית שמתקשים לקבל אשראי במסגרות הקיימות כולל בקרן בערבות מדינה. במסגרת הקרן ינתנו הלוואות של עד 100 אלף שקל לעסקים עם מחזור שנתי של עד 1 מיליון שקל, לתקופה של עד 4 שנים.
- **ספארק אי אל** - מיזם שמקים קרן הלוואות לעסקים זעירים. זאת באמצעות פלטפורמת P2P שהוקמה על ידי הסוכנות היהודית וקבוצת עוגן במטרה ליצור חיבור בין עסקים בישראל למלווים מיהדות התפוצות. במסגרת הפלטפורמה ינתנו הלוואות לעסקים זעירים שלא קיבלו הלוואה בקרן בערבות מדינה או כהלוואה תוספתית. בשלב זה סכום ההלוואה יעמוד על סך של עד 90 אלף שקל, לתקופה של 3 שנים, ללא ריבית, ועם עמלה של 6.5% מסכום ההלוואה.
- **פאיימי** - מיזם שמיועד להרחיב את היצע האשראי לזמן קצר באמצעות מתן אשראי לעסקים תוך גישור פערים: תזרים של העסק כנגד תשלומים עתידיים צפויים, וכן שיפור יכולת עסקים לפעול מול ספקים הדורשים תשלום במזומן בלבד. תהליך מתן האשראי יתבצע באופן אוטומטי, אשר יציע את תנאי האשראי בהתאם לתנאי העסק ובכלל זה שיעור הנחת המזומן המקובלת בעסק שיקבל את האשראי.

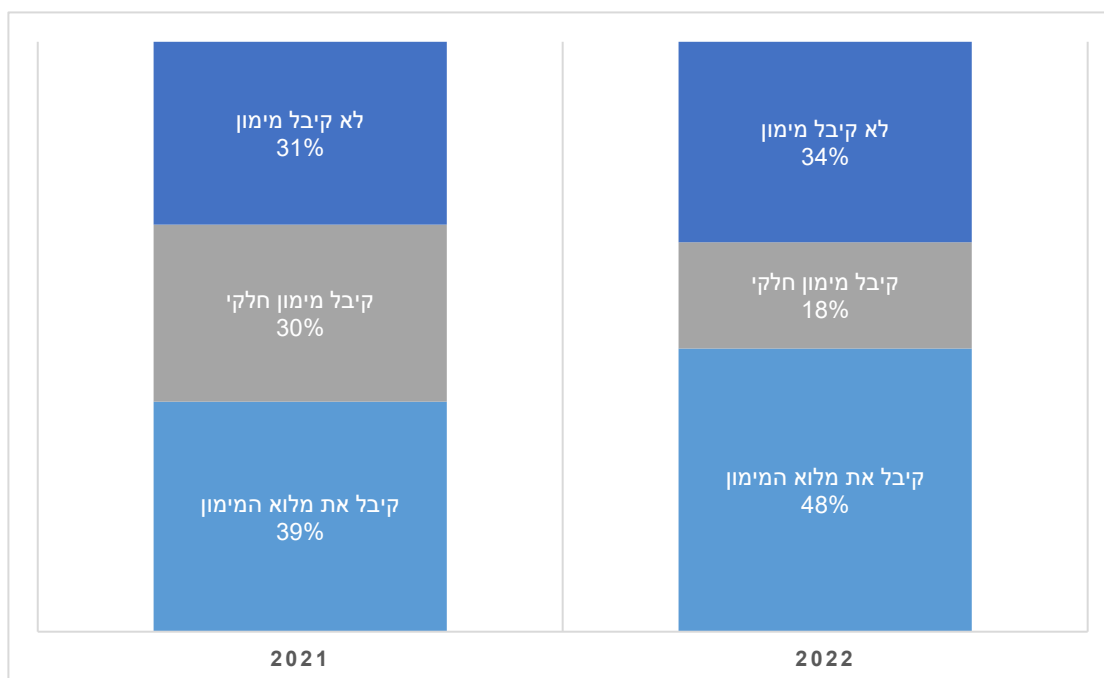
הביקוש לאשראי בשנת 2022

הנתונים בסקירה זו, מצביעים על צמצום יחסי (לעומת עסקים גדולים) באשראי לעסקים קטנים ובינוניים, וכן ניתן לראות כי האשראי לעסקים זעירים כמעט ולא גדל בשנת 2022¹². עם זאת, יתכן כי היקף האשראי לא גדל בגלל שעסקים לא מעוניינים לקחת אשראי (ירידה בביקוש) ולא בגלל צמצום בהיצע האשראי לעסקים (מחנק אשראי). על מנת לאמוד את הפער בין היצע האשראי לביקוש לאשראי, ביצעה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, בשנת 2022, סקר בקרב 500 עסקים. הסקר בדק סוגיות שונות של מימון, כגון הביקוש של עסקים לאשראי מול היצע האשראי שניתן להם על ידי גורמי המימון. הסקר משווה סוגיות אלו עם מאפיינים שונים של העסק, כגון השינוי בהיקף הפעילות של העסק, האם בעלי העסק שקלו לסגור אותו, גודל העסק, ענף הפעילות.

מחנק האשראי

54% מהעסקים אליהם פנתה הסוכנות במסגרת הסקר, דיווחו על צורך במימון חיצוני במהלך שנת 2022, אך פחות ממחצית מהעסקים שפנו לקבל הלוואות דיווחו כי קיבלו את מלא המימון שביקשו. 34% דיווחו שלא קיבלו כלל את המימון שהיו צריכים ו-18% דיווחו שקיבלו מימון חלקי. בשנת 2022 חל שיפור בשיעור העסקים שקיבלו את מלא האשראי לעומת שנת 2021, וירד שיעור העסקים שקיבלו מימון חלקי. מנגד, בשנת 2022 חלה עלייה בשיעור העסקים שחוו מחנק אשראי, 34% מהעסקים לא קיבלו כלל את ההלוואה שביקשו, לעומת 31% בשנת 2021.

תרשים 20 - פערים בין ביקוש להלוואות ובין היצע ההלוואות 2021 - 2022

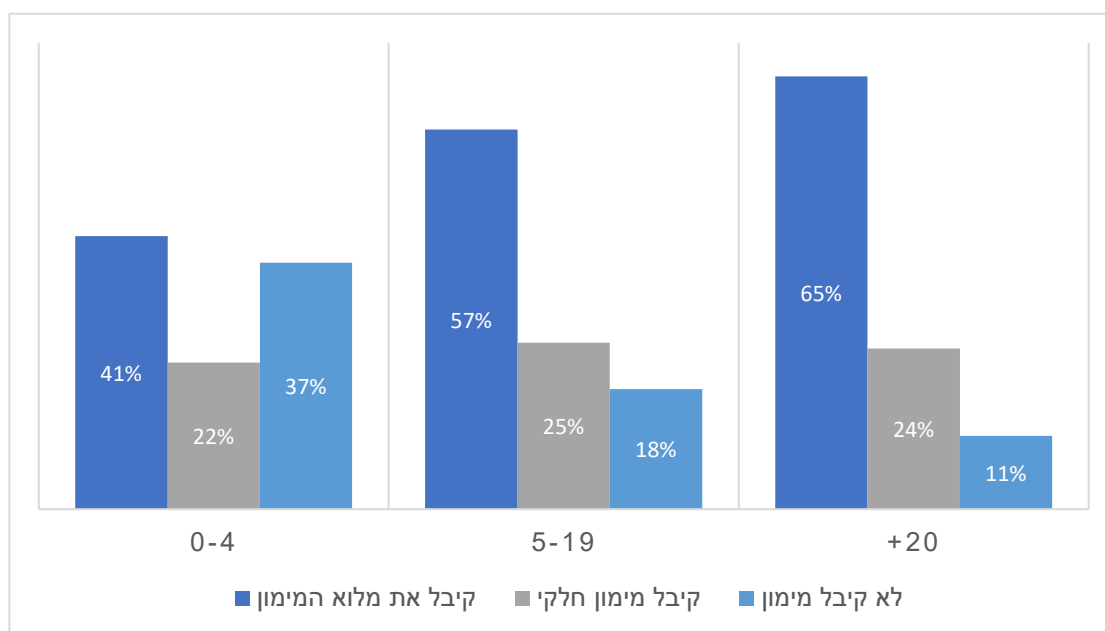

¹² סקר אשראי לעסקים קטנים ובינוניים 2022 -

<https://www.sba.org.il/hb/PolicyAndInformation/Researches/Pages/SR72.aspx>

בתרשים 21 ניתן לראות שעיקר מחנק האשראי הוא בקרב העסקים הזעירים (עצמאיים ללא מועסקים ועסקים עם עד 4 מועסקים), כאשר בקבוצת גודל זו שיעור העסקים שלא קיבל את המימון עמד על 37%, לעומת 18% בקרב עסקים קטנים (5-19 מועסקים), ו-11% בלבד בקרב עסקים בינוניים (20 מועסקים או יותר). כך גם, עסקים גדולים יותר מקבלים את מלא המימון שביקשו בשיעורים גבוהים יותר. בקרב עסקים שדיווחו שקיבלו מימון חלקי אין הבדל משמעותי בין קבוצות הגודל.

תרשים 21 - גודל העסק והיקף המימון שהוא קיבל (2022)

גורמים המשפיעים על מחנק האשראי

במסגרת הסקר ביצענו בדיקה של הגורמים המשפיעים על הסיכון של עסקים להגיע למחנק אשראי. לשם כך, הרצנו רגרסיה לינארית לניתוח ממצאי הסקר והגורמים המשפיעים על הסיכוי לאי קבלת אשראי.

הממצאים הראו שהגורמים הבאים מגדילים סיכון למחנק אשראי:

- מצב בו היקף הפעילות של העסק ירד בהשוואה לשנה קודמת (הסתברות גדולה פי 93% להיות במחנק אשראי).
- עסקים "צעירים" בהשוואה לעסקים ותיקים (הסתברות גדולה פי 89% להיות במחנק אשראי).
- בנוסף ככל שהעסק יותר גדול יש סיכוי נמוך יותר שהוא יהיה במחנק אשראי (הסתברות קטנה ב-15% להיות במחנק אשראי).

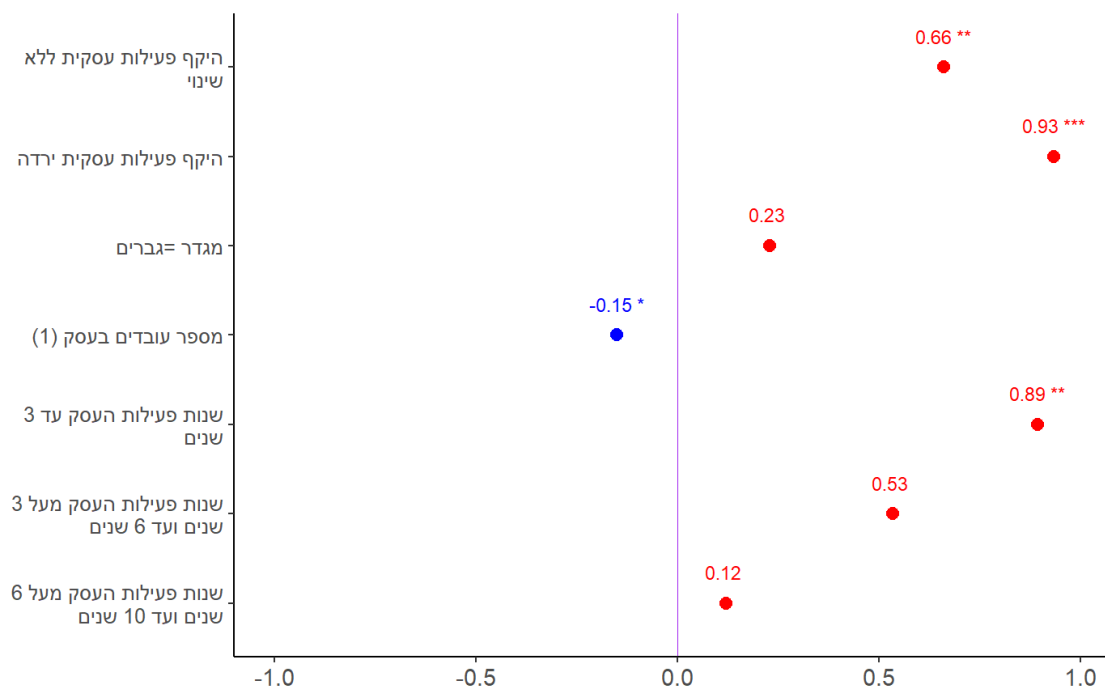
התרשים הבא מציג את תוצאות המודל. המשתנים מוצגים בצד שמאל, וכאשר המשתנה תורם למחנק אשראי, ערכו גדול מ-0, ונקודה אדומה מימין לקו ה-0 (הקו האנכי הסגול) מייצגת אותו. הכוכביות מתארות את רמת המובהקות של השפעת המשתנה על מחנק האשראי¹³.

כאשר המשתנה מקטין את ההסתברות למחנק אשראי, הנקודה שמייצגת אותו כחולה, הערך שלה שלילי, והיא מוצגת משמאל לקו ה-0. ניתן לראות שכאשר היקף הפעילות העסקית יורד או נשאר ללא שינוי, בהשוואה לעסקים בהם היקף הפעילות גדל, יש עלייה בסיכון למחנק אשראי. בנוסף, נמצא קשר חיובי בין ותק העסק למחנק אשראי - ככל שהעסק "צעיר" יותר יש סיכון גבוה יותר שיהיה במחנק אשראי.

גודל העסק¹⁴ גם הוא משפיע על הסיכוי למחנק אשראי, ככל שהעסק גדול יותר יש סיכוי נמוך יותר שהוא יהיה במחנק אשראי.

בהקשר של מגדר, הסבירות שעסק יהיה במחנק אשראי גבוהה יותר אצל גברים, אולם תוצאה זו לא נמצאה מובהקת.

תרשים 22 - מודל רב משתני לניבוי מחנק אשראי

¹³ * $p < 0.05$ ** $p < 0.01$ *** $p < 0.001$

¹⁴ משתנה מספר עובדים בעסק בקבוצות של 10 : 10-11, 11-20

